

Het elastiek tussen de leraar en de leerling

52

Voor het eerste nummer van het kind-magazine bezocht redacteur Rob van der Poel het Bredase Brederocollege, waar Ronald Heidanus en zijn collega Florus Bertens een ambitieus experiment waren gestart met twee eerste klassen in het voortgezet speciaal onderwijs. De zichtbaarste ingreep van hun pilot 'Samenkracht' was dat zij niet kozen voor de gangbare klasgrootte van maximaal twaalf kinderen. Met z'n tweeën gingen ze voor een samengestelde klas van 24 leerlingen staan, zodat er – zodra er speciale aandacht nodig was voor iets of iemand – altijd een tweede leerkracht beschikbaar was en de groep een groep kon blijven.

Aan het eind van het schooljaar bracht Geert Bors, als freelance auteur voor Balans Magazine, opnieuw een bezoek aan de school, om te zien hoe het experiment er inmiddels voorstond (* zie kader 'Lessons learned'). De ochtend verliep zoals gepland, met gesprekken met leerlingen in de klas, een interview met Ronald en een fotosessie in de lentezon. Maar met de fotograaf vertrokken, nog even napratend in de lerarenkamer, klonk er een dreun door het schoolgebouw. Onmiddellijk gevolgd door een rinkelende telefoon aan de wand: de veroorzaker was een van de leerlingen uit Ronalds groep. Of hij ogenblikkelijk kon komen.

Vanaf de zijlijn nam Geert de gebeurtenissen waar: een boos naar buiten gelopen leerling, een door de lucht geslingerd steekwagentje van een nietsvermoedende pakketbezorger, een gebroken schoolruit en vijf minuten later een verrassende afloop. In kort tijdbestek verscheen van Ronald 'meer' in relatie tot zijn leerlingen dan in drie uur interviewen en klas-observaties. Met Ronald probeert hij het voorval te reconstrueren, om te ontdekken wat eruit spreekt. En, in de geest van Ronalds onderwijspraktijk, doen ze dat enigszins experimenteel. Via een chat.

'Ik denk dat iedereen het kan, als je je maar inleeft in de ander'

Lessons learned: 'Meelaveren in de kolkende zee die vso kan zijn'

De pilot Samenkracht van initiatiefnemers Ronald en Florus, werd in maart 2015 – na driekwart jaar – grotendeels teruggedraaid. Een scala aan redenen lag hieraan ten grondslag, waarover te lezen is in het door Balans Magazine ter beschikking gestelde artikel op hetkind.org.

Ronald zegt daarover onder andere: 'We werden gesteund, maar niet altijd in alles verstaan. Met de energie die het kostte om een nieuw systeem op te bouwen binnen het huidige, nam ik te weinig tijd om alles goed over te brengen. Onze visie was voor sommigen een behoorlijke *mindshift*, ook voor ouders. Dat vraagt om mee laveren, en dat midden in de kolkende zee die vso dagelijks kan zijn.'

Belangrijker voor Ronald zijn de *lessons learned*, de stof die de pilot heeft doen opwaaien en de gesprekken die in het samenwerkingsverband zijn ontstaan: 'Samenwerking als team vaart wel bij een duidelijke visie. Wanneer je als school helder gedefinieerd hebt wat je kindbeeld en je idee van opvoeding en ontwikkeling is, schep je een gedeeld referentiekader voor het nemen van beslissingen, het beoordelen van situaties en het praten met ouders.'

Geert: 'Laten we beginnen in de koffiekamer. We waren ons gesprek aan het afronden en je was mobiel al een keer gebeld, dat Ryan nogal wild gedrag vertoonde in de klas. Het was me al eerder opgevallen: dat constant met elkaar in verbinding staan, via jullie telefoons.'

Ronald: 'Ja. De pauze was bijna voorbij en er stond een invalleurkracht in mijn klas en met haar had ik contact gehad.'

Geert: 'En nog geen twee minuten later die dreun, die door het hele gebouw voelbaar was. Meteen ging de telefoon aan de wand. Jij nam op, zei: *Oké, dat is dan duidelijk*. Je excuuseerde je en was weg. Wist je meteen wat je kon verwachten?'

Ronald: 'Aan de telefoon had ik al gehoord dat het om Ryan ging. Dat hij boos naar buiten gegaan was, het steekwagentje van een pakketbezorger had gegrepen, ermee gegooid

had en dat de glazen deur vlakbij mijn klaslokaal gesneuveld was. Ik ben eerst in de richting van mijn klas gegaan. Ryan was stenen aan het pakken om te gaan gooien. Ik zag veel mensen een terugtrekkende beweging maken – een heel primaire en begrijpelijke reactie. Maar zoiets voelde ik niet. En dus liep ik naar buiten, via de deur bij de CvB-kamer [Commissie van Begeleiding, red.]'

Geert: 'Ja, dat zag ik nog net. Bij de CvB-kamer betoonde een dame zich hevig geschrokken en eigenlijk ook nogal boos. Ze zei dat Ryan gericht met stenen in hun richting gooide.'

Ronald: 'Ja, hij gooide, maar hij mikte op de grond. Ik wéét dat hij dan eigenlijk contact zoekt. Via de grond ketste wel eentje tegen mijn been. In het begin van het jaar gebeurde zoiets vaker. Nu al zeker anderhalve maand niet meer. Ik kan dan niet precies voorspellen wanneer er kortsluiting ontstaat. Misschien

omdat het een wat spannende dag was, met een interview, met een net wat andere dagindeling, met iemand anders eventjes voor de klas. Schrok jij ervan?'

Geert: 'Nee. Ik heb het stenengooien eigenlijk amper gezien. Ik was wel geïmponeerd, door de rauwheid van het dagelijks werk op jullie school, door hoe snel de vlam in de pan kan slaan. En ik was onder de indruk van hoe kalm en gedecideerd ik jou bezig zag. Ik zag je Ryan langzaam benaderen. Hij liep het terrein af en jij keek hem na. En een minuut of drie later zag ik jullie samen, naast elkaar, het plein weer oplopen, pratend. Waarbij één beeld me heel erg bij gebleven is: je had je armen op je rug en in je hand bungelde het koffiekopje, waarmee ik je uit de lerarenkamer had zien lopen. Wat was er in die tussenliggende minuten gebeurd?'

Ronald: 'Omdat ik op hem toeliep, ging Ryan steeds verder naar de rand van het school-

plein. Uiteindelijk liep hij het terrein af, de straat in. Eerder was hij wel eens agressief buiten de poort, maar dit keer bleef hij aan het elastiek hangen. Dan weet ik dat ik hem terug op het plein kan krijgen en dat hij veiligheid zoekt. Hij liep parallel aan het hek, richting voetbalveld en ik liep aan de binnenkant mee. Ik ga dan vragen stellen en als ik merk dat een bepaalde vraag resoneert, ga ik daarop door. Hij maakte zich zorgen dat hij die kapotte ruit zou moeten betalen. *Dat weet ik niet, maar het gaat er nu om dat jij rustig wordt*, maakte ik hem duidelijk. Uiteindelijk heb ik hem naar het CvB-lokaal gebracht, waar dan mensen als de gedragswetenschapper en de IB'er hem verder helpen. Wat je met Ryan vooral niet moet doen, is hem aan zijn lot overlaten.'

Geert: 'Wat bedoel je met "aan het elastiek blijven hangen"?"

Ronald: 'Dat heeft alles te maken met of ik *in het moment* kan blijven. Het is mijn frase voor het doorzien of je verbinding houdt met een ander of dat die verbinding knapt of doorgesneden wordt. Ik heb leren aanvoelen of iemand boos is op mij of op de situatie, en daarmee op zichzelf. Het is een inzicht dat ontstaan is in het allereerste klasje waar ik les gaf. Ook speciaal onderwijs. Er was toen een leerling die compleet dicht sloeg en stocijns langs mij wegliep. Een heel gek moment. Hij liep en liep maar door. Totdat hij opeens stil ging staan. Ik ging voor hem staan en gek springen, het clowntje uithangen. Maar er veranderde niks in zijn gezichtsuitdrukking. Hij liet me inzien dat het enige dat hij nodig had afstand was, om weer even tot zichzelf te komen. Die jongen ging daarna bouwen en vanuit het praten over dat bouwwerk, kwa-

men we weer in gesprek. Als je ziedend achter iemand aanstormt – bijvoorbeeld bij zo'n Ryan – dan knip je actief het elastiek door.'

Geert: 'En dit keer bleef het elastiek heel. Toen ik naar Breda toe reed die ochtend, zag ik boven de A27 een graffiti met de tekst *NAC – Fabel van het Zuiden*. Dat woord fabel intrigeerde me, omdat het dubbelzinnig is. Ik heb het later opgezocht en het bleek ook zo bedoeld: de voetbalclub was gedegradeerd en teleurgestelde fans hadden de Bredase frase *Parel van het Zuiden* herdoopt tot *Fabel van het Zuiden*. Ik zag een parallel met jullie pilot en die dubbele betekenis van fabel, tussen 'een onzinnig sprookje' en 'fabelachtig'. Een cynicus zou kunnen zeggen: 'Zie je wel? Zo'n pilot als die van jullie, met 24 kinderen in de klas werkt niet met deze kinderen.' De pilot als utopie, als fabeltje. Maar ik zag vooral dat kalm bungelende koffiekopje, nog geen vijf minuten na Ryans explosie. In hoeverre zit het welslagen van zo'n interactie nou aan jou vast? Of kun je van jullie pilot algemeen beleid maken?'

Ronald: 'Dat vind ik een moeilijke vraag. Ik denk daar al jaren over. Ik heb collega's die over zo'n situatie met Ryan zeggen: *Alleen jij kunt hem zo terugkrijgen*. Maar ik denk dat iedereen het kan, als je je maar inleeft in de ander. Over mijn klas is ook wel eens opgemerkt dat het moeilijk is om hem over te nemen. Daar werd ik dan heel onzeker over: *Wat doe ik verkeerd? Geef ik ze taartjes, terwijl iemand anders ze droog brood geeft?* Een van de dingen waar ik zekerder van ben geworden, is het traject Pedagogische Tact, omdat het me bevestigde in wat ik al deed. Vooral Theorie U, dat een beschrijving is van een *in het moment blijven*, door de stemmen van

oordeel, angst en cynisme tijdelijk uit te schakelen, hielp me enorm. Als ik doe wat ik doe, komt er creativiteit vrij. Creativiteit om verbinding met een jongen als Ryan te houden. Dat elastiek is zo voelbaar.'

Geert: 'Ik wilde dit gesprek met je hebben, juist omdat ik zelf weg raakte van dat *in het moment blijven*. Of nee, mijn interesse, mijn nieuwsgierigheid, mijn aandacht kwamen helemaal te liggen bij dat voorval. Het is de openheid die ik graag wil hebben als ik op reportage ben. Dat alles mag gebeuren, dat iedere dialoog of ieder voorval het verhaal kan gaan vertellen. Maar er lag een redelijk vast stramien klaar voor hoe mijn artikel in een *special* over 'één jaar passend onderwijs' zou moeten passen. Ik werd erg zoekend hoe ik eerlijk kon zijn in mijn schrijven erover. Ik wantrouwe mijn pen.'

Ronald: 'Hmm, interessant. Nu viel Ryan in zekere zin buiten de pilot en ook weer niet helemaal. Maar wellicht te complex om te integreren?'

Geert: 'Inderdaad. Voor de ruimte die ik in het artikel had, kon ik niet anders dan het voorval laten schieten. En toch begreep de opdrachtgever mijn punt: in wezen had ik na het min of meer standaard verzamelen van mijn informatie een incident zien gebeuren dat veelzeggender was dan al het voorgaande. Via dat voorval had ik kunnen komen tot de betekenis van jullie pilot. Want alles zat erin: de relatie, het experiment, het vertrouwen, het waagstuk, de wispelturige werkelijkheid. Het voorval leverde materiaal dat je niet in z'n details kunt verzinnen. Had ik dat op kunnen schrijven, dan had ik – om met Max van Manen te spreken – niet verteld, maar aange-toond.'

Ronald: 'Pff, ik ervaar mijn reis binnen het speciaal onderwijs niet anders. Ik zou precies dit heel graag overbrengen aan anderen.'

Geert: 'Hoe ervoer jij die dag? Hoe botteblijverig voelt het als een journalist en een foto-

'In het verleden liet ik me vaker leiden door wat anderen zouden vinden van mijn onorthodoxe manier van contact maken'

graaf die klas binnen stappen?’

Ronald: ‘Bottebijlerig ervaar ik bezoek nooit. Ik voel dat het goed is dat mijn leerlingen dat soort ontmoetingen hebben. De ervaring van verwondering en nieuwsgierigheid wordt wederzijds. Zo heb ik ook een keer Ronald Herregraven, een jonge kankerpatiënt uit het BNN-programma *Over mijn lijf* in de klas uitgenodigd. Ongelooflijk mooi. Bovendien: mijn leerlingen maakten deel uit van de pilot. Vanuit het idee van *de stem van de leerling* wilde ik hen juist meenemen in het afronden van ons gezamenlijke proces.’

Geert: ‘Wat is de relatie tussen vertrouwen en dat *aan het elastiek zitten* met een leerling?’

Ronald: ‘Ik denk dat *onderdeel zijn* een belangrijke sleutel is. Het elastiek kan er alleen maar zijn, als er onvoorwaardelijk vertrouwen is. En vertrouwen is voor mij een onuitputtelijke bron van verbinding, creatie, mogelijkheden. Ik geef vertrouwen aan iedere leerling en in openheid deel ik wat dingen met me doen. Onbewust – en inmiddels steeds bewuster – geef ik hen daarmee een taal om zich tot de wereld te verhouden, en maak ik duidelijk dat herstel altijd mogelijk is. Wat er ook gebeurt. We zijn allemaal aan het oefenen. Bij het eerste contact is het elastiek nog dun; het groeit gaandeweg.’

Geert: ‘Mooi. Ik kan me voorstellen dat een kind aan het elastiek voelen – zeker als het onder spanning staat, als het erop aankomt en als die onvoorwaardelijkheid op het touw moet worden doorgegeven – dat daar ook een zekere intimiteit vanuit gaat. Dat het dan echt jij en Ryan is. En dat iedere inmenging van buiten er dan vooral even niet moet zijn, al heb je je uiteraard te verantwoorden voor je handelen.’

Ronald: ‘In het verleden liet ik me vaker leiden door wat anderen zouden vinden van mijn onorthodoxe manier van contact maken. Je vraag ontsluit dat inzicht voor me. Ik voel dat ik bij een jongen als Ryan heel dicht

bij mezelf blijf, en daarmee heel dicht bij mijn bron van onvoorwaardelijk vertrouwen. Regelmatig is mij gevraagd wat ik precies doe in dat soort gevallen. Maar tussen voelen, handelen en uitleggen zitten heel wat lagen.’

Geert: ‘Alsof de hele wereld in zo’n interactie met Ryan dan is teruggebracht tot jou en hem, en dat onzichtbare elastiek ertussen. Ik krijg het beeld op mijn netvlies van communiceren met twee blikjes met een touw ertussen.’

Ronald: ‘Ja, exact. Ik merk dat ik wel stoei met hoe ik anderen dit kan laten ervaren en zo de band met een jongen als Ryan kan laten aangaan. Hoe breng je dat over, zonder het als een overtuiging door te drukken?’

Geert: ‘Mij maakt jouw uitleg van het elastiek en de waarde van vertrouwen daaronder veel duidelijk over wat er allemaal voorviel dat ik van de buitenkant niet kon zien. Ik kan het nu doorvoelen en begrijpen, wat natuurlijk nog niet wil zeggen dat ik daarmee ook in staat ben te doen wat jij doet.’

Ronald: ‘Precies. Nou, dat doorvoelen benadert al heel veel.’

Geert: ‘Dat is mijn dagelijkse hoop: dat zo goed mogelijk schrijven, goed vertalen, iets kan betekenen in de geest van een lezer. En daarna misschien in het handelen. Dank voor het digitale elastiek vanavond.’

Ronald: ‘Graag gedaan, leuk experiment was dit.’

De naam Ryan is een pseudoniem.
www.ronaldheidanus.nl
www.leiderschapinonderwijs.nl

‘Het elastiek kan er alleen maar zijn, als er onvoorwaardelijk vertrouwen is’